

ROLA ZAPASÓW W KSZTAŁTOWANIU PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ LIDERÓW ROLNICZEJ SPÓŁDZIELCZOŚCI PRODUKCYJNEJ

Dominik K. Gajowiak

Streszczenie. Artykuł przedstawia wskaźniki płynności bieżącej oraz szybkiej w aktualnie najlepszych 54 rolniczych spółdzielniach produkcyjnych. W opracowaniu wyszczególnione jest również pokrycie zapasami zobowiązań bieżących i jego stosunek do płynności bieżącej. Na tej podstawie stwierdzona została optymalna struktura aktywów obrotowych w największych RSP z punktu widzenia wyniku finansowego netto, średniorocznego zatrudnienia oraz powierzchni użytków rolnych. Zaobserwowano słaby związek między zyskiem netto a udziałem zapasów w aktywach bieżących, natomiast przeciętne zatrudnienie w roku i zajmowana powierzchnia zostały uznane jako zmienne silnie powiązane z tym udziałem. W miarę wzrostu zatrudnienia oraz powierzchni użytków rolnych maleje rola zapasów w płynności finansowej.

Słowa kluczowe: rolnicza spółdzielnia produkcyjna, płynność finansowa, gospodarka zapasami

WSTĘP

Płynność finansowa rozumiana jest jako zdolność przedsiębiorstwa do wywiązywania się ze zobowiązań – najczęściej krótkoterminowych [Podstawka 2000]. Jeszcze do niedawna panowało przekonanie, że zysk jest gwarantem przetrwania podmiotów gospodarczych. Jednak rzeczywistość gospodarcza bardzo szybko podważyła wiarygodność tego stwierdzenia. We Francji około 60% firm bankrutujących to firmy, które mają dostateczną rentowność, lecz straciły zdolność do bieżącego wywiązywania się z różnych płatności i zobowiązań. W Wielkiej Brytanii odsetek takich firm jest jeszcze większy i wynosi około 70–80% [Sierpińska, Wędzki 2002]. Podobne prawidłowości można dostrzec również w polskiej gospodarce, stąd konieczna jest analiza finansowa, a zwłaszcza analiza płynności w przedsiębiorstwach.

Zgodnie z ustawą Prawo spółdzielcze z dnia 7 lipca 1994 r., „... spółdzielnia prowadzi działalność gospodarczą na zasadach rachunku ekonomicznego, przy zapewnieniu korzyści członkom” [Boguta, Ejsmont, Kamiński 2000]. Oznacza to, że rachunek eko-

nomiczny stanowi podstawę do racjonalnego podejmowania decyzji, które z kolei w organizacjach spółdzielczych są realizowane nie tylko przez zarząd, ale także przez członków w trybie głosowania. Koniecznością w spółdzielniach jest zatem zapewnienie dostępu do sprawozdań finansowych wszystkim członkom, co jest tylko niewielkim przejawem efektywności społecznej. Efektywność społeczna jest wynikiem określonej polityki socjalnej samorządów w konkretnych spółdzielniach, stosowanych preferencji, sposobów dysponowania funduszem socjalnym [Pudelkiewicz 1999]. Warunkuje ona efektywność ekonomiczną, którą ocenia się na podstawie wskaźników określających relację efektów do użytych środków. Z kolei płynność opisuje finansowy wymiar stosunków podmiotów gospodarczych z otoczeniem o charakterze krótkoterminowym, przy czym uwzględnia też ich sytuację wewnętrzną.

MATERIAŁ I METODYKA

Do napisania artykułu posłużył „Ranking 300 najlepszych przedsiębiorstw rolnych w 2002 r. – według sytuacji ekonomiczno-finansowej” opracowany przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej we współpracy z Agencją Nieruchomości Rolnych. W rankingu tym wyróżniono następujące formy zagospodarowania mienia: administrowanie, jednoosobowe spółki ANR, dzierżawy przez spółki pracownicze, dzierżawy przez osoby fizyczne i pozostałe dzierżawy, przedsiębiorstwa zakupione od agencji, przedsiębiorstwa mieszane, rolnicze spółdzielnie produkcyjne oraz pozostałe jednostki. Spośród wymienionych form dokonano wyboru RSP, które stanowią 18% wszystkich wyszczególnionych w rankingu podmiotów.

Przedmiotem badań w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych są wskaźniki płynności bieżącej i szybki obliczone na koniec 2002 roku. Wskaźnik płynności bieżącej stanowi stosunek majątku obrotowego do zobowiązań krótkoterminowych, natomiast wskaźnik płynności szybki został ustalony jako iloraz majątku obrotowego pomniejszonego o wartość zapasów przez zobowiązania wymagalne w ciągu roku. Następnie wielkości tych wskaźników porównano ze sobą, a uzyskaną w ten sposób różnicę odniesiono do bieżącej płynności. W wyniku tych działań otrzymano wskaźnik określający udział zapasów w aktywach obrotowych.

Zastosowaną metodą pracy jest zatem analiza płynności ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki zapasami, które stanowią najbardziej zamrożone składniki majątku obrotowego. Gospodarka zapasami obejmuje wszelkie działania związane z pozyskiwaniem rzeczowych środków produkcji, transformowaniem ich na produkty w toku, a następnie na wyroby gotowe oraz sprzedawaniem ich jako towarów.

Ocena płynności finansowej RSP zostanie dokonana ze względu na wynik finansowy netto, średnioroczne zatrudnienie oraz powierzchnię użytków rolnych. Zarówno metoda, jak i opracowanie mają na celu określenie różnic w płynności finansowej rolniczych spółdzielni produkcyjnych w poszczególnych grupach, które zostały wyodrębnione na podstawie podanych przekrojów analitycznych.

CHARAKTERYSTYKA ROLNICZYCH SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNYCH

Badania obejmują 54 RSP z 14 województw, przy czym rozmieszczenie analizowanych organizacji jest bardzo zróżnicowane w poszczególnych województwach. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne z województw opolskiego i wielkopolskiego stanowią przeszło 1/3 wszystkich badanych, a tylko po jednej spółdzielni reprezentuje województwa: łódzkie, małopolskie, świętokrzyskie oraz warmińsko-mazurskie. W rankingu nie występują spółdzielcze podmioty gospodarcze działające na terenie województw lubuskiego i podkarpackiego. Ponad 72% wszystkich badanych spółdzielni funkcjonuje na terenie zachodnich i środkowych województw.

Analizowane przedsiębiorstwa stanowią zaledwie 5,5% polskich RSP czynnych gospodarczo według stanu na 8 kwietnia 2002 r. Zatrudniają one łącznie ponad 2800 pracowników, co daje średnio 52 pracowników na jednostkę oraz 6 osób na 100 ha użytków rolnych, natomiast przeciętna powierzchnia przypadająca na spółdzielnię wynosi aż 880 ha. W Polsce przeciętny obszar rolniczych spółdzielni produkcyjnych wynosi 350 ha powierzchni ogólnej, a zatrudnienie kształtuje przyjął wielkość 25,6 osób na 100 ha UR [Guzewicz, Zdzieborska, Żarska 2001]. W porównaniu ze średnią krajową badane RSP charakteryzują się ponaddwukrotnie większą powierzchnią fizyczną i ponadczterokrotnie mniejszym zatrudnieniem.

OCENA PŁYNNOŚCI ROLNICZYCH SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNYCH

Zadowolający poziom wskaźnika płynności bieżącej mieści się w granicach 1,2–2,0, co oznacza, że zachowanie równowagi finansowej firmy wymaga, aby wielkość aktywów bieżących była około dwa razy większa niż kwota bieżących pasywów, przy czym minimum bezpieczeństwa finansowego określa poziom wskaźnika równy 1,2 [Sierpińska, Jachna 2002]. W rolnictwie, ze względu na niską płynność rolniczych zapasów, oblicza się wskaźnik płynności szybkiej [Podstawka 2000]. Wskaźnik szybki wynoszący 1,0 uważany jest za satysfakcjonujący i pokazuje, że przedsiębiorstwo może szybko sprostać bieżącym zobowiązaniom [Sierpińska, Jachna 2002]. Spośród 54 badanych RSP tylko 3 spełniają podany przedział wskaźnika bieżącej płynności. W rolnictwie może on być większy ze względu na długi cykl produkcyjny i konieczność gromadzenia zapasów środków produkcji [Bereźnicka 1997]. Wskaźnik płynności szybkiej dla wielu organizacji spółdzielczych kształtuje się w okolicach jedności. Na potrzeby oceny gospodarki zapasami w analizowanych podmiotach została ustalona różnica między wskaźnikami bieżącym a szybkim oraz jej udział we wskaźniku płynności bieżącej (tab. 1).

Przeprowadzona analiza płynności finansowej RSP z punktu widzenia osiąganego zysku wykazała, iż najwyższe wielkości wskaźników płynności bieżącej i szybkiej mają przedsiębiorstwa z zerowym lub ujemnym wynikiem finansowym. Z kolei najniższe wartości tych wskaźników występują w przypadku jednostek, których zysk kształtuje się w granicach 100–200 tys. zł. Największe różnice podanych wskaźników są najwyższe w spółdzielniach ze stratą oraz zyskiem do 100 tys. zł za 2002 rok. W przypadku grup spółdzielczych podmiotów gospodarczych mających wynik finansowy netto powyżej 100 tys.

Tabela 1. Płynność bieżąca oraz szybka w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych według zysku netto

Table 1. Current and swift liquidity in agricultural production co-operatives according to the net profit

Wyszczególnienie	Wynik finansowy w tys. zł				
	0 i poniżej 0	0–100	100–200	200–500	powyżej 500
Wskaźnik płynności bieżącej	10,83	7,22	4,66	4,77	5,12
Wskaźnik płynności szybki	7,31	3,52	2,61	2,95	3,46
Różnica	3,52	3,70	2,05	1,82	1,66
% różnicy w płynności bieżącej	32,50	51,25	43,99	38,16	32,42

Źródło: Obliczenia własne na podstawie „Rankingu 300 najlepszych przedsiębiorstw rolnych w 2002 r. – według sytuacji ekonomiczno-finansowej”.

Source: Own calculations on the base on 'Rang of the best 300 agricultural enterprises in 2002 – according to economic and financial situation'.

można zaobserwować coraz mniejsze różnice wskaźników płynności bieżącej i szybkiej, co przekłada się na zmniejszające się udziały tych różnic w płynności bieżącej. Na podstawie danych z tabeli 1 można również zaobserwować zbliżony odsetek różnic w płynności bieżącej w skrajnych grupach. Oznacza to, że organizacje spółdzielcze z tych grup mają w najmniejszym stopniu zamrożone w zapasach aktywa obrotowe. Udział zapasów w majątku obrotowym nie przekracza 32,5%. Najwyższy udział zapasów w aktywach bieżących charakteryzuje przedsiębiorstwa z niskim, lecz dodatnim zyskiem, gdzie odsetek ten przekracza 50%. Podobna analiza została przeprowadzona także ze względu na zatrudnienie przeciętne w roku (tab. 2).

Tabela 2. Płynność bieżąca oraz szybka w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych według zatrudnienia przeciętnego w roku

Table 2. Current and swift liquidity in agricultural production co-operatives according to the middle-year employment

Wyszczególnienie	Średnioroczne zatrudnienie			
	do 10	11–20	21–50	51 i więcej
Wskaźnik płynności bieżącej	24,04	4,52	5,02	7,18
Wskaźnik płynności szybki	10,09	2,37	3,01	4,77
Różnica	13,95	2,15	2,01	2,41
% różnicy w płynności bieżącej	58,03	47,57	40,04	33,57

Źródło: Jak w tabeli 1.

Source: Like the table 1.

W przypadku tego kryterium najwyższy poziom wskaźników płynności bieżącej i szybkiej występuje w spółdzielniach o najniższym zatrudnieniu. Podmioty te charakteryzuje też największa rozbieżność podanych wskaźników, co ilustruje duże dysproporcje w strukturze aktywów obrotowych jednostki oraz sygnalizuje jej problemy związane z upłynnianiem zapasów. Nieco lepsza sytuacja występuje w przedsiębiorstwach zatrudniających 10–20 osób, gdzie wskaźniki bieżącej oraz szybkiej mają najniższą wielkość. W rolniczych spółdzielniach produkcyjnych ze średniorocznym zatrudnieniem

20–50 i powyżej 50 pracowników wskaźniki płynności osiągają coraz wyższą wartość, ale kierunek zmian udziału zapasów w majątku obrotowym jest odwrotny. Na podstawie danych tabelarycznych można więc sformułować prawidłowość, iż wraz ze wzrostem zatrudnienia maleje udział zapasów w aktywach bieżących. Prawidłowość ta znajduje także potwierdzenie, gdy przyjmuje się jako kryterium podziału powierzchnię fizyczną UR (tab. 3)

Tabela 3. Płynność bieżąca oraz szybka w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych według zajmowanej powierzchni

Table 3. Current and swift liquidity in agricultural production co-operatives according to the area of agricultural land

Wyszczególnienie	Powierzchnia użytków rolnych w ha			
	do 200	200–500	500–1000	powyżej 1000
Wskaźnik płynności bieżącej	26,17	4,71	6,25	3,27
Wskaźnik płynności szybki	11,89	2,61	3,81	2,00
Różnica	14,28	2,10	2,44	1,27
% różnicy w płynności bieżącej	54,57	44,59	39,04	38,84

Źródło: Jak w tabeli 1.

Source: Like the table 1.

Podobnie jak w przypadku zatrudnienia, najwyższy poziom wskaźników płynności bieżącej i szybkiej oraz odsetek ich różnicy w płynności bieżącej występuje w RSP o najniższym areale. Z kolei największe spółdzielnie mają najniższe wielkości tych wskaźników, przy czym warto porównać je z podmiotami zajmującymi 500–1000 ha, u których wskaźniki płynności osiągają dużo wyższe wartości, lecz udział zapasów w aktywach obrotowych także przyjmuje poziom około 39%.

PODSUMOWANIE

W strukturze badanych rolniczych spółdzielni produkcyjnych dominują podmioty, które w 2002 roku osiągnęły dodatni wynik finansowy do 100 tys. zł. Stanowią one blisko 40% analizowanych organizacji spółdzielczych i zgodnie z przeprowadzoną analizą są najbardziej podatne na utratę płynności finansowej wskutek zamrożenia płynnych aktywów w zapasach, przy czym zysk nie oddaje zmian, jakie zachodzą w płynności finansowej.

Zmiany te dobrze odzwierciedlają zatrudnienie przeciętne w roku oraz powierzchnię użytków rolnych. Im wyższą wielkość osiągają te zmienne, tym mniejsza jest rola zapasów w kształtowaniu płynności, ponieważ zarówno zmniejszenie płynności finansowej, jak i jej brak mogą wynikać też z nieściągalności należnych kwot z tytułu dostaw i usług. Najliczniej reprezentowane są tutaj przedsiębiorstwa spółdzielcze zatrudniające średnio 20–50 osób na rok, które stanowią połowę wszystkich analizowanych. Z kolei jeśli weźmie się pod uwagę powierzchnię fizyczną, to dominują spółdzielnie zajmujące 200–500 ha oraz 500–1000 ha, których łączny udział w całości wynosi prawie 76%.

Rolnicza spółdzielczość produkcyjna powszechnie uznawana jest za rozwojową branżę spółdzielczości wiejskiej, ale najmniejsze szanse rozwoju mają spółdzielnie małe z punktu widzenia zatrudnienia albo zajmowanego arealu. Ratunkiem dla nich jest połączenie bądź fuzja ze spółdzielniami, które charakteryzują się większą koncentracją zasobów pracy i ziemi.

PIŚMIENNICTWO

- Bereźnicka J., 1997. Plan roczny przedsiębiorstwa (gospodarstwa) rolniczego, Materiały do ćwiczeń z ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych. SGGW, Warszawa, s. 44–45.
- Boguta W., Ejsmont J., Kamiński R., 2000. Spółdzielczość wiejska. Podręcznik dla liceum, technikum i szkoły policealnej w zawodach rolnych i gospodarki żywnościowej. Warszawa, s. 135.
- Guzewicz W., Zdzieborska M., Żarska A., 2001. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w warunkach gospodarki rynkowej (lata 1989–2000). IERiGŻ, Warszawa, s. 6.
- Podstawka M., 2000. Finanse w rolnictwie. Wieś Jutra, Warszawa, s. 130.
- Pudelkiewicz E., 1999. Spółdzielczość wiejska. Podręcznik dla uczniów średnich szkół rolniczych. FAPA, Warszawa, s. 2.
- Ranking 300 najlepszych przedsiębiorstw rolnych w 2002 r. – wg sytuacji ekonomiczno-finansowej. [w:] Nowe Życie Gospodarcze, nr 20/358, 26 października 2003.
- Sierpińska M., Jachna T., 2002. Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. Warszawa, s. 80–81.
- Sierpińska M., Wędzki D., 2002. Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie. Warszawa, s. 7.

THE ROLE OF SUPPLIES IN LEADERS OF AGRICULTURAL PRODUCTION CO-OPERATIVE MOVEMENT FINANCIAL LIQUIDITY SHAPE

Abstract. The article shows indexes of current and swift liquidity in timely the best 54 agricultural production co-operatives. In this work is also describing defrayment of obligations in supplies and it's relation to current liquidity. On this ground was stated the optimal structure of working assets in the largest agricultural production co-operatives from standpoint of net profit, middle-year employment and area of agricultural land. But was observed weak connection between the net profit and the share of supplies in working assets, however the middle-year employment and the area of agricultural land were approximating as strongly fastened factors with this share. When employment and area of agricultural land rise, the role of supplies in financial liquidity is falls.

Key words: agricultural production co-operative, financial liquidity, supplies management

*Dominik K. Gajowiak, Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: ekr_kpaim@sggw.waw.pl*